

ЛЮДИНА БІЖИТЬ НАД ПРІРВОЮ

Розділ перший

...А вони хрестили дитину.

Хата гойдалася від гримотіння страшних вибухів. Сама твердиня Бога лежала перед їх похололими душами, розторощена й обернена в руїни. Недавнє струнке чудо архітектури Растреллі, виширилася вона проваллями й хаосом брил, перемішаних із кісьми, зяяла, й димилась, і сходила чадом. Захисток душ людських, символ могутности й святости, «неспальної купини», непорушної сили й вічного спокою, надія й підпора всіх страждених і обтяжених – ця, як і інші, й інші, сходячи чадом, оберталась у прах.

В апокаліптичному гуркоті чорної цієї доби відчаю, що для багатьох була напропороченим біблійним кінцем світу, зруйновані й спустошені самі, як і все навколо, вони п'ялися над безоднею, й заливали її п'янкою трутою, й гатили її піснями, й засипали її зухвалим, блюзнірським, одчайдушним сміхом, щоб не завити раптом у чорну безвість, як первісні вовчі душі на холодний місяць. Вони співали над чорним хаосом, над проваллям жаху, здичавіння, жорстокости й смерти, щоб не вибухнути раптом пекучими слізьми безнадії, тягучим криком загубленого, руїнами заваленого, безпритульного, до краю осамітненого людського серця...

Максим, господар дому цього й батько дитини, сидів біля столу і, замість бавити й припрошувати гостей, дивився задумливо на пляшки, а вухом услу-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

хався десь поза стіну – туди, на вулицю, в світ, що глухо гомонів. Дивився й нічого не бачив, – усе зливалося в одному сліпучому образі, немовби хтось крутив фільм, спроектований на сліпучий екран, і зупинився саме на цьому місці...

...Син сонячного Палермо чи, може, Венеції – син далекої легендарної Італії, витиснутий геть із колони, що котилася бруком і в якій він ішов автоматично, – обвів сонце, й увесь світ, і це чуже, незнайоме місто невидючими очима й опустився на парапет. Він дотягся до нього, до парапету при бульварі, як сомнамбула, тягнучи рушничку за багнет по розквашеній, перемішаній із снігом грязюці, й опустився на лату того парапету – напівпритомний, до кінця виснажений. Широко витріщеними й невидючими очима він дивився просто перед себе й мотав головою; порепані уста його обкипіли кров'ю; мотав головою й зрідка висував язик, і смужка крові гойдалася, звисаючи з порепаних уст...

А проти нього став товариш його вірний, теж безмежно виснажений, але ще притомний, і, вибиваючись із решток сил, поривав свого друга туди, вперед, до Вітчизни, – туди, куди вони всі йдуть, падаючи й знову встаючи.

– Аванті!.. Аванті!!¹ – повторяв він уперто, з тихим одчаєм. Він сам спирався на рушничку й хилився, як билина на вітрі, що ось-ось упаде.

– Аванті!..

Він благав, наказував, кипів злістю й сльозами, вабив, просив:

– Аванті!..

Але друг його лише мотав головою, облизуючи криваві уста. Він навряд чи чув будь-що. Вже готовий. Він отак пройшов через міста й села України, незнані й теж легендарної для нього землі, але вже до Італії, до свого прекрасного Палермо, мабуть, не дійде.

А над усім – сонце.

А по розквашеній багнюці, проходячи наскрізь місто, мимо бульвару сунеться безкрая лавина таких самих приречених – друзів і товаришів. Вони хитаються, але ще повзуть тупо й автоматично, як мовчазна й велика сіра отара. То відступає змучена й до краю пригноблена, побита морозами, тифом і жахом італійська армія.

¹ Аванті – вперед (італ.).

– Аванті!.. – вибивається з сил вірний камрад над конаючим другом. – Аванті!..

Ось цей образ стоїть в очах Максима й ніяк не може погаснути. Перед очима сіре обличчя й мотається кривава смужка, а в вухах жалібний клич: «Аванті!..» Двоє людей, забутих усіма й нікому не потрібних, серед чужого міста намагаються перемогти агонію, з останніх сил баянсуючи над прірвою загибелі...

Власне, намагається перемогти один, а другий уже готовий – лише неприємно мотає головою, переступивши вже однією ногою демаркаційну лінію між буттям і небуттям, між світлом і тьмою. В голосі його друга відчувається здавлене ридання, що ось-ось може прорватися непоправно й безнадійно зливою сліз – чоловічих сліз, риданням людини, що зривається в чорне провалля...

Тоді до них підійшов третій. Він увесь час стояв осторонь і спостерігав цю сцену. В ватяній куфайці, в розхристаній сорочці, взутий у ганчір'яні бурки зі старими калошами поверх, цей третій підійшов поволі й став перед двома, широко й твердо розставивши ноги в сніговій грязюці, – син цього міста й цієї землі. Стояв і похмуро дивився на того, що мотав головою. А тоді вийняв пляшку зі шкіряної торби, яку тримав під пахвою, відкоркував її й простяг тому неприємному – простяг до самих уст.

– Пи й!.. – промовив чужою для італійця мовою. Але той тільки відвернувся від перешкоди, що торкнулася уст, і далі мляво мотав головою. Тоді третій наблизився щільно, взяв дебелою рукою італійця за голову, притиснув її до себе, розчепив йому силоміць зуби й уставив пляшку в уста. Дав йому ковтнути раз... удруге... втретє... А тоді пустив.

Кривава смужка обірвалася, лишившись на пляшці. Неприємний син легендарної Італії заморгав очима, в яких зажевірла іскра свідомости, іскра життя... Глибоко-глибоко зітхнув, поволі витер уста рукою і подивився на свого камрада й на невідомого чужинця...

– Аванті!! Аванті!!.. – загукав шалено його камрад, як то гукають на коня, що почав зводитись, щоб не дати йому знову впасти. – Аванті!!!

– Та-ак... – задумано повторив третій, – аванті, брат!

Він знав це знамените слово й повторив його з притиском, услухаючись у його таємничий, могутній зміст, якийсь особливий у його власних устах:

– Аванті!!

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Нещасний помалу слухняно звівся на ноги й, хитаючись, обіперся на плече друга.

А друг хапав невідомого чужинця за поли, дивився в його очі своїми очима, повними сліз... чоловічих сліз!.. І, не знайшовши, що сказати, пролебедів ламаною мовою:

– Ми з Палермо... З Палермо!.. – І раптом, не маючи чим винагородити, схопив за руку й потряс її з усієї сили, вигукуючи:

– Евіва!.. Евіва Україна!!

А далі, боячись, щоб його друг не впав на парапет, заметушився, вкладаючи його руку на своїй шиї.

Похитуючись і тримаючись один за одного, вони пішли. Власне, один поволік другого.

А третій лишився. Нахмурений, він стояв і замислено дивився услід тим двом смішним «мушкетерам», поки вони не згубилися в сірій лавині. Під пахвою тримав шкіряну торбу з пляшками горілки, що він їх роздобув і ніс на хрестини. Туди він поклав знову й ту, з якої пив італієць. «Бач! – похопився був, – треба ж було віддати їм її зовсім!» Та вже пізно. Добрі думки приходять пізно.

Цей третій – це був він, Максим. І це було сьогодні вранці.

Тепер та пляшка стоїть ось посеред столу в числі інших, і трішки крові прикипіло на її шийці. Максим зразу так і не обтер її, забув. Пізніше тієї крові теж ніхто не обтер, хоч Соломон, який випадково спостерігав усе віддалік, розказав, як то Максим напував з неї бідолашного італійця, що «йде, але наврояд чи вже дійде до своєю Італії». І тепер пляшка так і стоїть незаймана. Звичайно, дійде й до неї черга, вип'ють і її, незалежно від того, що там з нею трапилось. А може, вип'ють і за здоров'я чужинця. Може, вона якраз і чекає на це, стовбичачи посеред столу.

«А в а н т і!» – посміхнувся Максим, замикаючи коло думок і відповідаючи сам собі на якісь свої тяжкі вагання. І зітхнув, зринаючи з глибокого виру душі на гамірну поверхню. Закурив.

– Що? – спитав Соломон.

– Все в порядку, професоре! Пийте...

Соломон не повторив запитання. Сам пригнічений, заглиблений у себе і воднораз напружений, як натягнута струна, він, доктор філософії й про-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

фесор діямату, глушив горілку чи горілкою глушив власну душу й власну голову, і був червоний, і був на вигляд байдужий до всього світу, крім якоїсь веремії в собі. Як завжди, хміль його з вигляду не брав, але знати було, що, не як завжди, він тепер тратив рівновагу. Десь, певно, відчував, що зірвався й кудись непоправно летить, і хоч намагався ту рівновагу відновити, та вона явно відновитись не давалася.

Знавши його добре, Максим бачив, що професор хльобає не горілку сьогодні, а щось інше, далекі – терпку отруту жаху й безнадії, але нічого не сказав. Оглянув поле бою, головним пляцдармом якого був стіл, побоєвище людського серця з усіма темними силами – з тривогою, турботами, жалем, нудьгою смертельною, злиднями, самотністю, а головне – з жахом безвихіддя й смерті, – побоєвище й арена пориву до життя й радісного цвітіння, що мерехтіло, як недосяжна вже для присутніх тут мрія. Озброєні батареями пляшок горілки, дзбанами квасу і варенухи та горами невибагливої, але єдино доступної для їхнього бенкету нині, потрави в вигляді картоплі, огірків, капусти й цибулі, присутні зводили завзятий бій. Було гамірно, людно. Тут сидів увесь Максимів рід, а чи точніше – рештки його, мозолястого, дебелого, жилавого. Того роду, що славився колись феноменальним спокоєм і зрівноваженістю, з якої його ніщо не могло вивести, не в силі зіпсувати йому співану ним пісню – буйну й широку, як степ, і гучну, як грім. Роду древнього, роду каменярського. Рештки роду, розметаного війною, але ще таки роду, монолітного і в цих рештках. Ось він заповнив тут усю хату, аж через дві світлиці заставлену повздож столами, і під гуркіт далеких вибухів, під завивання, тупіт і скрегіт смерті навколо справляв тут свій, либонь, останній спільний бенкет, – підіймав чарки й келихи й виголошував незграбні, але гарячі, з самого серця, слова, ще й співав свою пісню, п'ючи «за щастя, за долю» для новонародженої й за... Але цього останнього «за» ніхто не хотів вимовляти вголос, бо вислів найкращих побажань тут був би пригадуванням найгіршого. Ах, як поєднати радість народження з трагедією неминучої загибелі когось посеред тих, що зійшлися тут разом?!

Усі були тут близькі й рідні, лише Соломон – чужий. Він не належав до роду. Але він був Максимів приятель, а колись ще й був його вчителем. Великий «мудрець» і недавній «стовп суспільства», він у великому сум'ятті знайшов сьогодні Максима й учепився за нього, як за порятунок, щоб за його

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>